

O načrtu novega kazenskega zakonika.

(Predavanje dra. A. Ferjančiča na shodu društva „Pravnika“ dne 28. sept. 1889.)

(Konec.)

Nastalo je potem vprašanje, je li zavarovalni, oziroma preiskovalni zapor všteti v kazen ali ne. Ako se všteje, onda je izrečeno, da je moči tudi vso kazen dostati po preiskovalnem zaporu. Proti obligatornemu vračunjenju je pomisliti posebno to, da bi to bila premija za zlobnost prekanjenih zločincev, kateri bi vedoč, da obsodbi ne odidejo, lahko preiskavo zavlekli, izmišljujoč si n. pr. priče, katere bi bilo zaslišati. Recimo, da priče dalječ v inozemstvu bivajo, tu se preiskava lahko zavleče tako dolgo, da doseže dobo kazni, in zločinec na ta način prebije svojo kazen v preiskovalnem zaporu. Preiskovalni zapor pa ni tako neugoden, kakor kazenski, ker nima drugega namena, nego zabraniti, da obdolženec ne ubeži ali da se ne pogovarja s pričami, soobdolženci i. t. d., ali da dejanja ne ponovi, oziroma započetega ne zvrši. Kazenski zapor je često združen s posti, z delom in drugimi otežavami. Zato je uže Glaserjev načrt izrekel sicer obligatorno vštetev, toda z važno utesnitvijo, da je vračuniti le nezadolžen zapor. Odsek l. 1878. pa tudi temu ni pritrdil, ampak je dopustil vračunjenje, ne da bi ga zapovedal. Uvaževal je namreč, da je večkrat težko določiti, kedaj je zapor zakriviljen, kedaj ne. Denimo prejšnji slučaj, da obdolženec zahteva — toda „bona fide“ —, naj se zasliši njemu v prid oddaljena, v inozemstvu bivajoča priča. Te pravice mu ni moči kratiti, a to zavleče preiskavo. Priča pa ničesar ne ve ali se ničesar ne spominja. Tu je težko reči, da je preiskovalni zapor zadolžen. Oziraje se na vse to, določa tudi novi načrt, da je preiskovalni, oziroma zavarovalni zapor moči vračuniti, ne da bi bilo to zapovedano. Sodniku je torej razsojati, so li razmere take, da opravičujejo vračunjenje, ali niso.

Gledé brezuspešnega zapeljevanja (poskušenega zapeljanja), katero sedanji zakon (§§ 9. in 239.) kaznuje pri vseh kaznivih dejanjih, vnel se je obširen razgovor. Načrt pozna brezuspešno zapeljevanje le pri umoru in krivi prisegi. Odsek s tem ni bil zadovoljen in vsprejel je določbo, da brezuspešno zapeljevanje je kaznjivo, toda ne v obče, ampak le tedaj, kedar je v zakonu izrecno navedeno. Zgodilo se je to zategadelj, ker odsek sedanjega zakona brez potrebe ni hotel izpreminjati, potem pa zaradi izkušenj v nemškem zakonodavstvu. Nemškemu kazenskemu zakonu brezuspešno zapeljevanje ni bilo kaznjivo. Nemški zakon je z dne 15. maja 1871. Leta 1875. pa je nekaj dalo povod, da je nemški državni zbor v zakon vzprejel kaznivost poskušenega zapeljanja, tako zvani „§ Duchesne“. Duchesne, klepar iz Belgije, pride k Pariškemu nadškofu ter se mu ponudi, da za neko svoto usmrti Bismarcka. Nadškof ta čin naznani nemški vladi. Ta zahteva po diplomaciji, da je kazniti Duchesna, a belgijski zakon tudi ni imel določbe, po kateri bi Duchesna kaznoval. Stvar je javnost živahno razpravljala in od tod je prišlo, da sta Nemčija in Belgija popolnili svoje zakone v tem pogledu. Če se pa načelno odobri kaznivost brezuspešnega napeljevanja, ni nikakega razloga, da bi veljalo to zgolj za umor ali pa tudi še za krivo prisego. Nemški zakon ima to kaznivost le pri hudodelstvih, a naš načrt to dopušča tudi pri pregreških. Nemški zakon kaznuje poziv, sprejem poziva in ponudbo zvršitve, naš načrt pa poziv, ponudbo zvršitve (Duchesne) le pri umoru, sprejema poziva pa nikedar.

Nedavno pisal je kritik v „N. Fr. Presse“ o novem načrtu kazenskega zakona in tu hvalil dovršenost nemškega zakona. A kakor je uže navada, sklicujejo se kritiki, pišoči le za nerazsodno občinstvo, na tuje zakone le tedaj, kedar tako ugaja njihovim nazorom, tedaj pa ne, kedar imajo sami drugo mnenje. Našemu kritiku se tako godí gledé točke o brezuspešnem zapeljevanji. V nemar puščajoč določbe nemškega zakona o tem predmetu in prezirajoč njegova veliko širša določila, nego li smo jih zgoraj označili, pobija kaznivost brezuspešnega zapeljevanja s katederskim razlogom, češ, da je od zvršitve kaznjivega dejanja samega še bolj oddaljeno, nego poskus ali pripravljalo dejanje. Naravnost smeši pa naše določilo, katero zagotavlja

zapeljevalcu brezkaznjivost, če sam zapreči izvršitev dejanja. Kako, pravi, naj zapeljevalec zapreči izvršitev, če se še ni pričela, saj je bilo njegovo prizadevanje brez uspeha! Da je neutemeljen ta ugovor, dokaže naj nam le naslednji slučaj, ki se gotovo lahko pripeti. Nekedo, ki se dá zapeljati, da usmrti človeka, kupi si revolver. To dejanje je brezdvomno pripravljalno dejanje in nekaznjivo. Če potem zapeljevalec odvzame tovarišu revolver, predno ta zakrivi poskus, zaprečil je izvršitev in je zatorej nekaznjiv.

Nova je takozvana kompenzacija kaznivih dejanj, ki nastopi pri razžalitvah. Če tist, ki je bil razžaljen, ali njemu bližnja osoba razžalitev takoj odvrne, sodnik lahko nič ne kaznuje nobenega obdolženca ali ne onega, ki je manj kriv, in to pri razžalitvah in telesnih poškodbah najnižje vrste. Pri težjih in tudi smrtnih poškodbah sme spoznavati do najnižje mere dotične vrste kazni, in če ni bila poškodba smrtna ali z namenom izvršena, da se prizadene težka poškodba (izguba roke, noge, vida, sluha i. t. d.), sme tudi uječo izpremeniti v denarno kazen. Recimo, da razžaljenec ali njemu bližnja osoba odvrne razžaljenje s tem, da razžalilca na mestu udari s kako stvarjo, ki jo ima prav pri rokah, provzročujoč — ne da bi nameraval — izgubo vida, sluha ali plodne zmožnosti i. t. d., onda sme sodnik spoznati kazen do jednega dne uječe ali denarno kazen do 5 gld. (najnižja mera uječe je jeden dan in najnižja denarna kazen za uječo je 5 gld.), — ali sicer se take poškodbe kaznujejo z uječo ne pod jednim mesecem, a z denarno kaznijo nikedar. Če je storilec nameraval prizadeti takšno težko poškodbo ali če je bila poškodba smrtna, smeti je pač spoznati do najnižje mere uječe, a denarne kazni tukaj ni, — sicer pa v obče take poškodbe zapadejo uječi ne pod 6 meseci, oziroma (smrtne) ne pod jednim letom.

Na jednake nagibe opira se določba, da celo pri uboji (uboj je namerjeno usmrčenje človeka, toda v naglosti in brez premisleka) zapade, kedor ravna v sličnih okolnostih, le kazni uječe ne pod jednim letom, — a sicer je za uboj postavljena kazen pokorilnice od 3–15 let ali uječe ne pod tremi leti.

Različno od sedanjega zakona je tudi to, da načrt ne pozna le zastarénja kaznjivega dejanja, ampak tudi zastarenje

pravomočno spoznane kazni. Kazen po današnjem zakonu nikedar ne zastarí. Pogojev zastarenju načrt ne pozna drugih razen tega, da preteče po zakonu določeni čas. Zato pa je ta čas jako raztegnen. Najbolj neznatna kaznjiva dejanja, prestopki, zastaré še-le v šestih mesecih, najneznatnejša kazen, zapor ali denarna kazen do 300 gld., pa še-le v dveh letih. Kaznjivo dejanje, za katero je postavljena smrt, nikedar ne zastarí, tako tudi ne smrtna kazen. Če je pa od časa dejanja ali od časa pravomočno spoznane smrtne kazni preteklo 20 let, nastopi namesto smrti pokorilnica od 10—20 let. — Kedar okolnosti, v zakonu utemeljene, ovirajo postopanje zoper zločinca, počiva zastarénje. V bodoče bode n. pr. počivalo zastarénje pri poslancih, katere ščiti imuniteta, za tist čas, ko se v državnem zastopu razpravlja o njihovi izročitvi.

Novi kazenski zakon poznal bode tudi kaznjiva dejanja, ki jih bode preganjati samo na zahtevo poškodovančeve, imenujmo jih zahtevne delikte. Sedaj veljavni zakon pozna samo dejanja, ki jih je „ex officio“ zasledovati, in taka, ki se zasledujejo le na zasebno obtožbo. Lahke telesne poškodbe, kaznjiva dejanja proti prijateljskim državam, vstop v neveljaven zakon, odpeljanje ženske, ki je v to privolila, in še mnoga druga dejanja kaznovati bode le na zahtevo.

Zahtevni delikti se pa v marsičem bistveno razlikujejo od zasebnih. Zasledovanje zahtevati je upravičen, kedor v svojih pravicah škodo trpi po kaznjivem dejanji. Zahteva se ustmeno ali pismeno, pri sodišči ali pri organih državnega pravdníštva ali varstvenega oblastva. Vsaka izjava je dosti, iz katere je razvideti, da se hoče ali želi kazenskega postopanja. Kedar je storjena taka izjava, postopa se uradoma proti vsem udeležencem kaznjivega dejanja, čeprav se ovada nanaša morda le na jednega ali na nekatere. Zahteve ni moči več umakniti — to je pa dopuščeno pri zasebnih deliktih — do pravomočne sodbe (sedaj le do objavljene rabsodbe, oziroma do onega trenutka, ko sodni dvor gre sklepat sodbo).

Da so opravičeni zahtevni delikti, pripoznano je obče, le tega ne odobrujô mnogi, da je zahteva nepreklicna. Poudarja se, da upravičenec stavi zahtevo večkrat razburjen, ko ne premisli nasledkov svojemu koraku, — da se potem večkrat skesa

in bi rad preklical ovado, uvidevši, da je kazensko postopanje lahko usodepolno za rodbinske ali prijateljske razmere. A pomisliti je, da so zahtevni delikti samo taki, kateri se po sedanjem zakonu javno preganjajo; ni moči odobravati, da javni obtožitelj in sodišče postopajo in morda kazensko stvar doženo do konca, to vse pa brez uspeha, če zadnji trenotek poškodovanec umakne zahtevo. Bila bi to potrata časa, večkrat združena z denarnimi stroški.

Iz posebnega dela načrtovega naj omenjam le nekaterih, sedanjemu zakonu celó tujih določeb, ki so se v odseku in publicistiki najživahneje pretresale, izzivajoč največ ugovorov. Določbe so to o bankerotu in kaznjivi samopridnosti.

Najhujše se čutijo upniki oškodovane po tistih dolžnikih, ki so gmotno propadli ali se bližajo tej propasti. Ni še dolgo tega, ko v takih slučajah ni imel upnik nikakega varstva. Odstop premoženja na ženo bil je v navadi in upnikom, kateri niso bili zavarovani, žena ni bila ničesar dolžna. Prišlo je bilo do najbolj kričečih razmer: gozd se je izsekal, a upnikom pustila se je goljava; razdirala in prodajala so se poslopja na eksekviranem zemljišči, celó rodna zemlja se je odvažala. Te razmere so preglasno zahtevale kazni za take dolžnike. Zakon z dne 25. maja 1883, čigar določila so se vsprejela v načrt, donesel je pomoč. Pritožbe na to stran so potihnile in iz tega je videti blagodejne nasledke tega zakona. Novi zakon pa mora svojo pozornost obračati tudi na moderne konkurze in pečati se s praktikami, ki so se udomačile pri kridatarjih in jednom delu upnikov na kvaro velike večine drugih upnikov, praktike, ki veljajo za dopustne, ker jih ne prepoveduje nikak zakon. Dandenašnji kazenski zakon v § 199. lit. f nikakor ne daje dovoljne pomoči zoper to. Uže minister Glaser je l. 1874. sosebnó z ozirom na novi kazensko-pravdni red in po njem vvedeni porotniški institut opozarjal državna pravdništva, naj po obstoječih zakonih postopajo kolikor moči strogo, da se vsaj nekoliko ustrezne opravičenim pritožbam iz trgovskih krogov. Kasacijski dvor je polagoma pričel hujše soditi. Izpodbojni zakon je marsikaj pomagal in sosebnó zaprečil odstopanje premoženja bodisi ženi ali drugim osobam ter tako zabranil, da upnikom ne odidejo sredstva za poplačilo.

A vzlic vsemu temu ni bilo zadostne pomoči. Treba je bilo natančnejše ogledati si mahinacije in manipulacije upnikov pri konkurzi in seosebno v upniškem odboru, a tudi paziti na oskrbnika konkurzne mase samega.

Poprej omenjeni pisec člankov v „N. F. Presse“ izpodtika se seosebno nad temi določili kaz. zak. načrta. Ni mu prav, da se kridatarju, ki si je svest plačilne nezmožnosti svoje, prepoveduje plačati oziroma dajati varnost posameznim upnikom na škodo drugim, češ, da je ta propoved protivna §-u 63. konk. reda, po katerem se dolžnik lahko prisili, storiti kaj takega. Če dolžnik zaradi postopanja po § 63. konk. r. v istini upnika plača ali mu dá varnost, čeprav si je svest svoje plačilne nezmožnosti, onda ga zadene kazen po pravici, ker v tem slučaju ne sme plačevati, ampak prijaviti mora konkurz ter tako ohraniti celo maso skupini upnikov. Sicer je pa to uže danes prepovedano po § 486. kaz. zak. in ni bilo slišati, da bi bilo to kazensko določilo hudó protivno §-u 63. konk. r.

Da je opravičena ta določba, da je nesumen njen izvor, kaže tudi to, ker je odsek, kateri je pretresal načrt iz leta 1874. in katerega je vladal liberalni duh, vsprejel to določbo po svoji inicijativi v zakon. A imela je dotična določba dodatek, ta namreč, da proti upniku ni smeti kazensko postopati. Tega dodatka se je res branil sedanji odsek in po mojem mnenji z vso pravico. Pomisliti je treba, kolika nevarnost tiči v tem, če je upnike puščati vsekakor brez kazni. Na stežaj se vrata odpró terorizovanju in pregovarjanju dolžnika, če si je upnik svest, da ga ne zadene nikaka kazen. Sosebno upniki, ki so blizu dolžnika, delali bi v svojo korist, a v škodo oddaljenih upnikov. Sploh ni razloga, zakaj bi upnik ne bil kaznjiv, on, ki je morda bil provzročitelj. S tem, da je odsek odklonil ta dodatek, hoče, da se tudi upnik kaznjuje, če je ravnal tako, da ga je smatrati za sokrivca. Tudi nemški zakon nima tega dodatka, zahteva torej tudi ta, da je proti upniku tako postopati, kakor proti udeležencem kaznjivih dejanj v vseh drugih slučajih. Seveda, če upnik ni drugega storil, razen zahteval plačila in ga na ponudbo ali brez tega tudi vzel, ni še sokrivec. To je v teoriji takozvana „potrebna udeležba“. Če n. pr. paznik pusti, bodisi nalašč, bodisi iz nemarnosti, da ujetnik pobegne, to je pač paznik kaznjiv, ni-

kakor pa ne ujetnik, čeprav je udeležen pri kaznjivem dejanji paznikovem. In tako je razsodil tudi nemški vrhovni sodni dvor. Da to, kar se po interpretaciji izvaja, postane popolnoma nedvomno, vsprejel je torej odsek le dodatek, da zahtevati in prejemati plačila ni kaznjivo.

V izpodtiko je dalje določba, katera prepoveduje upnikom in konkurznemu oskrbniku jemati plačila za svoje delo. Toda načrt ne prepoveduje tega brez dodatka, nego le tedaj, če si upnik plačati dá zato, da pri glasovanji konkurznih upnikov v tem ali onem smislu glasuje ali se glasovanja zdržuje; ali če člani upniškega odbora ali konkurzni oskrbnik v škodo upnikom prejemajo plačila za svoje delo v obče ali v posameznem slučaju. To pa je kaj drugega. Pomisliti treba, da je blagor upnikov v rokah konkurznega oskrbnika in upniškega odbora, kolikor dalječ namreč sega kridna masa. Mnogo je do tega, kako glasujejo upniki, in če se dajo za to plačati, da v gotovem smislu glasujejo ali se glasovanja zdrže, onda je to golo podmičenje in torej po pravici kaznovano. Sevéda, takozvane „konkurzne hijene“ ne bodo več tako uspevale, kakor do sedaj, in zato marsikakim krogom to ni po volji.

Iz poglavja o kaznjivi samopridnosti pobija se določba s kaznijo za tiste, ki zaradi dobičkarstva zlorablajo lahkomiselnost ali nevednost mladoletnikov v to, da si dadó obljubiti svoto denarja ali izpolnitev druge imovinske zaveze. Ta določba je naperjena sosebnostno proti oderuhom, ki prežé na mlade kavalirje in one, ki hočejo to biti. Ta določba se razlikuje od določbe v § 1. zakona proti oderuštvi poglobitno s tem, ker ščiti mladoletnike, § 1. omenjenega zakona pa čuva samostojne gospodarje, da ne pridejo po oderuštvi v propast. Zakon proti oderuštvi brezdvomno vpliva ugodno, pritožbe so postale jako redke. Da je določba v varstvo mladoletnikov potrebna, spoznal je tudi odsek leta 1878., in imajo jo tudi inozemski zakoni.

V tem poglavji so tudi določila proti izrastkom, ki se kažejo pri novejših oblikah trgovine in pri „strajkih“.

Proti konfekcijonarstvu je čuti in čitati pogostokrat opravičene pritožbe. Obrtni zakon ni prinesel pomoči poštenemu obrtu in celo upravno sodišče je pripoznalo konfekcijonarje za obrtni stan. Konfekcijonarji imajo večkrat pogodbe z obrtniki,

kateri jim perijodno, recimo vsaki teden, donasajo izdelke za neko ceno. Obrtniki računajo z zaslužkom, ki ga jim je dobiti koncem tedna, a če denarja ne dobé, pridejo v stisko. Konfekcionar to ve in obrača v svojo korist; začne se izgovarjati, da mu ni potreba izdelkov, da mu delo ne ugaja in takisto dalje, dodaja pa, da vender vzame blago, če ga dobi po nižji ceni. Obrtnik noče priti s svojo rodbino vred v silno stisko, mora si dati odtegniti zaslužka ter večkrat prepustiti izdelke konfekcionarju prav v svojo izgubo.

Prav isto je, če se dogovoré delodavci ter delavcem napovedó nižje mezdé, ali če se združijo delavci in ustavijo delo, da iztisnejo od delodavcev visoke mezdé. Če ti ali oni ravnaajo z namenom, da iztisnejo dobičke, ki po razmerah niso opravičeni, zapadejo kazni. S to določbo strajki ne bodo zatrti, primerne tirjatve bode smeti dosežati tem pôtem, toda pretiranosti in neusmiljenega izsesavanja ne bode.

Poslednjič še nekoliko o kupčiji na obroke. Dandanes prihajajo v kraje, koder še pred nedavnim ni bilo ne duha ne sluha o agentih, ti zgovorni ljudje, ponujajo na prodaj vsakovrstne stvari in to takó zgovorno ter prepričalno za nižje sloje bodisi v mestih, bodisi na deželi, da imajo najboljše uspehe. Ponuja in prodaja se pa mnogokrat takozvani „pofel“, za kateri ni kupca v stalni solidni trgovini. Gostokrat se zalezujejo žene, ko moža ni doma, in na slepilni način se jim kažejo navidezne prednosti blaga, katero ugaja ženski gizdavosti. Privleče se na dan tiskano obrokovno pismo. Cena je visoko nad vrednostjo, izključuje se pravica pobijati pogodbo zaradi podpolovične vrednosti kupljene stvari. Določi se „forum contractus“ navadno na Dunaji. Kupcu se ne pové, kaj to pomenja, sam pa ne čita. Agent obljubuje vsekoliike olajšave, zameno i. t. d., a tega ni nič v pismu in v veljavo stopi določilo občnega državlanskega zakona, da ne veljajo dogovori, ki ne izhajajo iz pisma, kedar se napravi pismena pogodba. Ta kupčija na obroke je postala celó usodepolna za marsikatero kraje in vrste prebivalstva, in kako preslepljeni so kupci, oziroma kako malo so zmožni izpolniti prevzete dolžnosti, kaže tudi to, da pri okrajnem sodišči na Dunaji za notranje mesto izvira 80% vseh tožbá iz kupčij na obroke. Načrt torej določa, da je kaznjiv, kedor izkoristi lahko-

miselnost in neizkušnost kupčevu in ga pregovori za kupčijo, ki ni prikladna njegovim razmeram, ali mu proda stvar za ceno, katera je neprimerno večja od njene vrednosti, — in če takšne posle opravlja obrtovno. Zoper to določilo se sosebno odločno obračajo prizadeti trgovski krogi, češ, da agitacija proti trgovini na obroke izvira od stalnih trgovin, da je pa drugod ostrine konkurenca obrusila, da druge države podobnih kazenskih določil nimajo i. t. d. — Pomisliti pa je treba, da tako razprostrta trgovina na obroke je sad najnovejše dobe in da marsikje zakoni še prilike niso imeli, pečati se s tem vprašanjem. Kar sosebno zadeva naše slovensko stališče, moramo želeči, da se ta kupčija omeji, in nikakor nam ne bode žal, če nam izostanejo ti gosti iz rezidence.

O gospodarstvu in njegovih vrstah.

(Dalje in konec.)

Svetovno gospodarstvo obsega gospodarstvo vesoljnega človeštva ne oziraje se, prospevajo li pojedini narodi ali pa propadajo. Tudi to vrsto gospodarstva učijo in razpravljajo v nauku o narodnem gospodarstvu. Bavi se z gmotno koristjo narodov: razločno preiskuje, na kateri način zadoščajo potrebi hrane, obleke, stanovanja i. t. d. pojedini narodi, in kako vpliva to zadoščanje na celo narodovo življenje. Čim tesneje se narodi dotikajo, tem bolj in krepkejše priobčujejo si svoje napredke; vsak narod proizvaja blago, katero najlože prideluje, in zamenjuje ga po svetovni trgovini s takšnim, katerega rabi, a ga sam ne more proizvajati. Mnogokrat sodeluje pri istem delu več narodov sodobno, n. pr. pri svetovni izložbi, pri Sueškem prekopu; semkaj spadajo tudi trgovinske in plovstvene pogodbe, železnica čez goro Gotthardtovo i. t. d. Za svetovno (človeško) gospodarstvo je do sedaj moči samo pokazati znamenite priprave: občnostni duh in značaj znanosti; mednarodna razdelba dela; popravila cest, vozil; izseljevanje na tuje; večji mir in potrpljivost med narodi i. t. d. — V svetovno gospodarstvo smemo tudi šteti pra-